

УДК 336.025

О.В. Ридзевська, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Вплив фінансово-економічної кризи на інвестиційний розвиток Кіровоградської області

В статті проведено аналіз статистичних показників інвестиційної діяльності Кіровоградської області за 2007-2009 роки в контексті світової економічної кризи; окреслено круг проблем, які заважають зростанню інвестиційної активності регіону; описано регіональні переваги, які можуть стати факторами перспективного економічного зростання; висунуто основні пропозиції з приводу покращення інвестиційної привабливості Кіровоградської області.

інвестиційний розвиток, інвестиційна привабливість, фактори впливу, світова економічна криза

Основним фактором, який за останній час вплинув на інвестиційний розвиток регіонів України, стала світова фінансово-економічна криза. Внаслідок дії об'єктивних факторів за останні три роки значним чином змінились структура та обсяг капіталовкладень в економіку країни, рівень та об'єми виробництва, погіршився стан соціальних процесів. Тому актуальним на сьогодні є дослідження наслідків (зокрема, кількісних) цього впливу на інвестиційну діяльність регіонів, зокрема, Кіровоградської області. Це необхідно, насамперед, для вироблення тактики розв'язання кризових проблем, а також з метою створення реальної перспективної стратегії зростання економічного розвитку регіону та покращення його інвестиційного середовища.

Дослідженням теоретичних засад, поточних результатів, перспектив та проблематики інвестиційної діяльності регіонів та питаннями впливу глобалізації на інвестиційні процеси займались вітчизняні науковці Маркевич К.Л., Носова О., вчені Національного інституту стратегічних досліджень [2], зокрема, А. Сундук. В своїх працях вони досліджували різні підходи до вивчення принципів оцінки інвестиційної привабливості регіонів, висували пропозиції стосовно покращення керування інвестиційними процесами на державному та місцевому рівнях. Гришина Л.О., Клименко Н.Г. досліджували питання державного регулювання та перспектив інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів України. Проте в дослідженнях недостатньо уваги приділяють аналізу кількісних показників інвестиційної активності регіонів, а також не зосереджується увага на вивченні регіональних переваг як чинника інвестиційної привабливості.

Тому метою даної статті є дослідження кількісних результатів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання Кіровоградської області за 2007-2009 роки, окреслення кола проблем, які стосуються існуючого рівня інвестиційної привабливості Кіровоградського регіону, та визначення перспективних переваг регіону, завдяки яким можливе поліпшення інвестиційного клімату регіонального ринку.

Як вже говорилося, за останній час світова криза стала вирішальним чинником впливу на інвестиційний розвиток України. Одночасно, світова криза виявилася катализатором тих тривалих процесів, які мали місце в Україні ще до настання фінансових катаклізмів 2008 року, та які стоять на заваді гармонійному розвитку регіонів. Це, насамперед, забюрократизованість місцевого управління і системи дозволів; відсутність чіткої регіональної стратегії розвитку (яка була б частиною цілеспрямованої державної інвестиційної політики); низький рівень інформаційного

міжрегіонального і міжнаціонального співробітництва з питань розвитку регіонів; недостатній розвиток фінансової системи, як-то ринку фінансових інструментів тощо. Слід було б іменувати жовтень-листопад 2008 року (початок кризи банківської ліквідності в Україні) початком "активної фази кризових процесів", тому що світова фінансово-економічна криза з відбиттям її на українських реаліях не є єдиним і вирішальним фактором в питаннях порушення поступального розвитку регіонів України, зокрема Кіровоградської області.

Інвестиційний розвиток регіону включає усі складові інвестиційного процесу на місцевому рівні, характеризується кількісними та якісними показниками виробництва та збуту, матеріальних і нематеріальних вкладень в регіональний господарський комплекс, та визначається комплексним показником інвестиційної привабливості. Інвестиційну привабливість регіону при цьому розуміємо як сукупність систематизованих та ранжованих даних, які характеризують степінь ризикованості та прибутковості інвестиційних проєктів конкретного регіону чи їх групи.

За даними оцінки інвестиційної привабливості регіонів за 2000-2008 роки Маркевича К.Л., Кіровоградська область відноситься до категорії «непривабливих» вже сьомий рік поспіль. При цьому Маркевич визначає інвестиційну привабливість як «якісну та кількісну характеристику внутрішнього та зовнішнього середовища об'єкта можливого інвестування» [3].

Результат рейтингу оцінки інвестиційного потенціалу регіонів України (проведений CAIB Securities) [5] продемонстрував наявність значної диференціації інвестиційного потенціалу в окремих регіонах України. Інвестиційний потенціал визначався такою групою факторів: трудові ресурси, виробництво, інституціональний потенціал, рівень розвитку інфраструктури і фінансовий потенціал. Показники, що характеризували рівень ризику інвестування в регіони, були підрозділені на такі групи: фінансові, політичні, законодавчі й економічні ризики. За результатами – максимальний показник у м. Києві перевершив мінімальний у Кіровоградській області в 6,2 рази. На думку Носової О., інвестиційна привабливість «розглядається як узагальнена характеристики переваг і недоліків об'єкта інвестування та визначається досягненням компромісу інтересів інвестора і реципієнта інвестицій» [5].

За 9 місяців 2009 року на Кіровоградщині освоєно 1567,0 млн. грн. капітальних інвестицій, що на 21,2% менше, ніж за відповідний період попереднього року. За джерелами фінансування розподіл відбувався наступним чином: головним чином інвестиції фінансувалися за рахунок власних коштів підприємств 67,8% (у 2007 р. – 53,1%; у 2008 р. – 63,7%); за рахунок Державного бюджету – 16,5% (у 2007 р. – 13,4%, у 2008 р. – 7,1%), місцевого бюджету – 1,3% (2007 р. – 3,5%, 2008 р. – 4,3%), коштів іноземних інвесторів – 1,5% (у 2007 р. – 6,3%, 2008 р. – 1,2%), кредитів комерційних банків – 4,5% (2007 р. – 18,5%, 2008 р. – 12,4%) [1].

Було освоєно 1525,8 грн. капітальних інвестицій на одну особу за 9 міс. 2009-го, що на 386 грн. менше, ніж за 9 міс. 2008-го. В перерахунку на душу населення місце регіону з-посеред інших по Україні покращилось: з 21-го у 2008 місця Кіровоградщина піднялась до 14-го у 2009-му [1].

Вагомі обсяги інвестицій освоєні на будівництві об'єктів Новокосянтинівського родовища, ЗАТ «Завод модифікованих жирів», ПП «Віктор і К», ліній зв'язку, торговельних підприємств; реконструкції об'єктів електроенергетики, залізничного транспорту, ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат»; придбання обладнання ЗАТ «Радій» та сільськогосподарськими підприємствами.

Обсяги інвестицій в основний капітал у I кварталі 2009 року порівняно з I кварталом 2008 року зросли у Знам'янці, Бобринецькому, Вільшанському, Знам'янському та Олександрійському районах [6].

Водночас у Олександрії та 12 районах області обсяги інвестицій в основний капітал зменшились більше ніж наполовину [6].

Промисловими підприємствами було освоєно 46% (127,7 млн. грн.) усіх інвестицій в основний капітал за 2009 рік. При цьому 53,8% цих вкладень здійснено підприємствами переробної промисловості, серед яких найбільш інвестиційно привабливими залишилися підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв (57,4% усіх вкладень у переробну промисловість) [6].

Обсяг інвестицій у сільське господарство зменшився за I квартал 2009 року на 30,5%, його частка у загальному обсязі склала 19,4% [6].

Збільшився обсяг інвестицій у 2009 році в об'єкти охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, зменшився – в установи освіти, культури та спорту, відпочинку та розваг.

Інвестиції у житлове будівництво у I кварталі 2009-го склали 26,5 млн. грн., що на 53,1% менше порівняно з I кварталом 2008 року [6].

Залишкова вартість основних засобів та інвестиційної нерухомості за 2008 рік складала: по с/г – 1579,9 млн. грн., промисловості – 4165,4 млн. грн., будівництву – 447,8 млн. грн., державному управлінню – 312,5 млн. грн., охороні здоров'я – 290,1 млн. грн. При цьому ступінь зносу ОЗ згідно даних статистичних спостережень становив від 40% (с/г) до 64% (будівництво) [1].

За 2009-й рік значним чином зменшилась кількість житла, введеного в експлуатацію на Кіровоградщині: 66,5 тис. кв. м в порівнянні з 128,5 у 2008-му році, тобто 51,8%. Індекси обсягу виконання будівельних робіт постійно зменшувались: у 2007-му вони становили 88,2%, у 2008 – 89,2%, у 2009 – вже 49,0% до попереднього. Це найнижчий показник за всю історію незалежності (у 1995, для порівняння, – 54,2% приросту) [1]. Такі дані можна пов'язати насамперед з припиненням безперервних кредитних вливань комерційних банків в збільшення попиту на ринку нерухомості, а також може свідчити про "охолодження" невинувато перегрітого спекулятивними операціями ринку нерухомості.

Темп приросту капітальних вкладень в розвиток Кіровоградської області за період 9 міс. 2007 року до відповідного періоду 2006-го року складав 116,8%, тобто на 16,8% збільшились капітальні вкладення протягом указанного періоду. Протягом 9-ти місяців 2008-го року (активна фаза кризи ще не розпочалась) збільшення капітальних вкладень в регіон становило 20,1%. При цьому в сукупності за 2008 рік (в порівнянні з 2007-м) вже мало місце зменшення капітальних вкладень майже на 3%. За наступний звітний період (9 міс. 2009) спад становив 30,3%. Для порівняння – загалом по Україні спад обсягу капітальних інвестицій становив 43,7% [1].

За показником капітальних інвестицій загалом Кіровоградщина станом на початок жовтня 2009 року займала 18-те місце по Україні, піднявшись від 24-го в кінці 2008-го року і 20-го в 2007-му році [1].

Питома вага інвестицій в основний капітал Кіровоградської області у складі обсягу загальнодержавних інвестицій за період 2007-2009 рр. збільшилась, але залишилась незначною: якщо у 2007 цей показник становив 1,0-1,3%, то за період 9 міс. 2009 – 1,8%, це приблизно один рівень з Вінницькою (1,7), Волинською (1,9), Житомирською (1,5), Рівненською (1,7), Сумською (1,5), Чернівецькою (1,9) областями. Зрозуміло, що за вкладом регіональних капітальних інвестицій в загальнодержавному розвитку усі названі регіони займають останні місця. Першість, традиційно, мають м.

Київ (який втратив позиції з 19,3% у 2007-му до 16,5% у 2009-му), Донецька область (близько 10% кожного року), Дніпропетровська область (з 8,7% у 2007 до 8,4% у 2009) [1].

Бюджетне фінансування інвестицій в основний капітал в Кіровоградському регіоні змінювалось наступним чином. За 9 міс. 2007 р. в порівнянні з 9 міс. 2006-го збільшилось на 78,03%, і в цілому за рік – на 51,07%. У 2008-му році відбулось значне зниження фінансування бюджетом регіональних інвестицій Кіровоградської області: за січень-вересень 2008-го в порівнянні з аналогічним періодом 2007-го року спостерігалось зниження у 31,1%. По абсолютним показникам: у 2009-му фінансування державним бюджетом інвестицій становило 259,3 млн. грн. (для порівняння, у Донецькій області – 369 млн. грн.) [1].

Обсяг прямого іноземного інвестування в Кіровоградську область становив 65,6 млн. дол. США на 01.10.2009 р., це складає 0,2% від загальнодержавного показника, і таким чином, ставить Кіровоградщину на останнє, 26-те місце за прямим іноземним інвестуванням по Україні. У 2005-му році вона посідала 15-те-16-те місця. За обсягом іноземних вкладень на душу населення – це також 26-те місце вже 5-й рік поспіль [1].

Найбільшим попитом у іноземних інвесторів традиційно користуються торгівля і громадське харчування. В сільське господарство іноземні інвестори вклали 5,86 млн. дол. США станом на 01.10.09 (станом на 01.10.08 ця сума становила 6,78 млн. дол.). В промисловість – 18,57 млн. дол. (12,27 млн. дол. на 01.10.08). В добувну галузь було вкладень 5,5 млн. дол. станом на 01.10.09, цей показник з 01.10.08 майже не змінився. В транспорт Кіровоградщини вкладено 3,72 млн. дол., з них в авіаційний – 2,48 млн. дол. В операції з нерухомим майном (оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям) вкладено 30,56 млн. дол. США (це значний показник, адже 15 з 26-ти регіонів України мають отриманих іноземних інвестицій за цим напрямком менше 20-ти млн. дол.). В державне управління, освіту, охорону здоров'я Кіровоградської області іноземні інвестори взагалі нічого не вкладали [1].

Що стосується інноваційної діяльності, то серед джерел абсолютну першість посідають власні кошти підприємств. Для порівняння – у 2008-му році сума витрат на інноваційну діяльність становила 107,3 млн. грн., з них за рахунок власних джерел – 56,8 млн., за рахунок іноземних інвесторів – 21,1 млн. грн.. У 2007-му загальна величина – 40,6 млн. грн., з них за рахунок власних джерел – 33,0 млн. грн. і 5,5 млн. грн. з Державного бюджету [1].

Окрім регіональних факторів, слід відмітити макроекономічні причини, що зумовлюють, на нашу думку, невисоку інвестиційну привабливість України. Серед них такі: вузькість внутрішнього ринку; надмірний податковий і адміністративний тиск на бізнес; слабка розвиненість ринкових інститутів - корпоративного сектора, ринку цінних паперів, ринку землі, ринку нерухомості; низька конкурентноздатність багатьох українських товарів, що робить не вигідними вкладення в їх випуск; недостатня інтегрованість у світову економіку; відсутність чіткої інвестиційної політики з відповідними механізмами реалізації на державному та місцевому рівнях; нестача оперативної інформації і внаслідок цього зменшення ефективності співпраці між суб'єктами ринку; інертність місцевої влади при залученні інвестицій, відсутність стимулів і механізмів для залучення інвестицій; суб'єктивність державної влади у підходах до розподілів бюджетних капіталовкладень, зумовлена традиціями господарювання радянських часів, відсутність обґрунтованих підходів до вирівнювання регіонального інвестиційного процесу.

До переваг, якими володіє Кіровоградська область і які могли б стати рушієм позитивних змін в економічному розвитку регіону та підґрунтям активізації інвестиційних процесів області, можна віднести такі моменти.

По-перше, область є географічним центром України, крізь неї пролягають багато транспортних маршрутів, отже є всі передумови для розвитку транспорту і галузей-супутників: готельного будівництва, складського господарства, громадського харчування. Транспортна система включає 884,2 км залізниць, 10 автомагістралей, які пов'язують Україну з державами СНД, Центральної і Південної Європи. При цьому інвестиції в основний капітал транспорту та зв'язку за 9 місяців 2009-го року становили 276,7 млн. грн., це 56,3% по відношенню до відповідних 9-ти місяців 2008-го року [1].

По-друге, регіон характеризується наявністю великої кількості родовищ корисних копалин. На території їх налічується понад 300. Запаси урану становлять 83% від загальноукраїнських, нікелю і кобальту – понад 50%, кристалічного графіту – 60%, хрому і горючих сланців – близько 100% [4]. Область має унікальні запаси надміцного облицювального каменю. Що стосується статистичних результатів, то інвестиції в добувну промисловість Кіровоградської області склали за січень-вересень 2009 р. 262,3 млн. грн., що на 26,7% менше, ніж у відповідному періоді минулого року [1].

По-третє, за ступенем природної родючості чорноземних ґрунтів область перебуває на четвертій позиції загалом по Україні. Інвестиції в сільське господарство при цьому становили за 9 місяців 2009-го року 214,4 млн. грн., що склало всього 47% по відношенню до 2008-го року [1].

По-четверте, значним є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал регіону. На території області розташовано 179 природно-заповідних зон, у тому числі 26 – державного значення [4]. Природним багатством краю є радонові мінеральні води. У місті Знам'янка працює обласна бальнеологічна лікарня, що пропонує повний спектр методів курортного лікування. Досить перспективною є організація відпочинку в м. Світловодську, який розташований на березі Кременчуцького водосховища і має для цього всі необхідні сприятливі умови: водні ресурси, привабливий ландшафт, багатий історико-культурний потенціал. У місті розташовано дванадцять баз відпочинку. Варто згадати також природоохоронні об'єкти – дендропарк «Веселі Боковеньки», Чорноліський і Войнівський заказники. На жаль, в Кіровоградській області за період з 2000 року зменшилась кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням (з 5-ти до 3-х), санаторіїв-профілакторіїв (з 5-ти до 3-х), будинків відпочинку (з 1-го до нуля), баз відпочинку (з 43 в 2005 до 32 в 2009), дитячих оздоровчих закладів (з 566 у 2008-му до 541 у 2009-му) [1].

По-п'яте, Кіровоградщина – унікальний історичний центр української культури. В регіоні багато унікальних пам'яток архітектури, храмів, музейних садиб та родинних хуторів. За даними статистики, інвестиції в діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг в Кіровоградській області становили за 2009-й рік 3,9 млн. грн., що становить 32,1% до 2008 року [1].

Перспективними напрямками розвитку господарства області вважаємо розвиток добувної промисловості, виробництва будівельних матеріалів, зеленого туризму, сільського господарства, кінного тваринництва. На сьогоднішній день занепали, хоча мали значний внесок в розвиток господарства не лише регіону, але і країни в цілому: завод радіодеталей (м. Кіровоград), підприємство по виробництву електронних пристроїв (Знамянський район), підйомно-транспортного обладнання. В радянські часи Кіровоградська область давала більш як 50% всесоюзного видобутку графіту.

Для покращення інвестиційного клімату Кіровоградської області та активізації процесів інвестування за необхідне вважаємо:

– розробити чітку стратегію регіонального розвитку з визначенням пріоритетів стратегічних інвестиційних і інноваційних вкладень, за рахунок яких можна підняти економіку області;

– розвивати інститут місцевих облігацій внутрішньої державної позики, просувати серед населення культуру фінансових інструментів та фондового ринку, сприяти зростанню довіри до надійності фінансових стосунків з місцевою владою;

– розширювати регіональне співробітництво області, сприяти поширенню інтернет-торгівлі товарами місцевого виробництва та іншим методам поширення інформації про місцевих виробників та місцеві ресурси;

– розвивати туристичну привабливість регіону, розширювати презентацію Кіровоградського регіону. Абсолютно необхідним є покращити транспортну інфраструктуру, особливо в світлі майбутнього «Євро-2012».

Насамкінець зазначимо, що значний сировинний і виробничий потенціал, наявність високоосвічених кваліфікованих кадрів, транспортне положення країни та підприємницька активність населення, - усі ці фактори є потужним стимулом розвитку інвестиційних процесів усю країну незалежно від регіону. Зміни ставлення місцевої влади до питань інвестиційної діяльності та вироблення новітньої державної стратегії регіонального розвитку могли б стати вирішальними чинниками зміни географії інвестиційної привабливості країни. В світлі цього доцільно спрямувати подальші наукові пошуки в напрямку удосконалення методики оцінки інвестиційної привабливості регіонів та дослідження методів покращення регіонального інвестиційного клімату.

Список літератури

1. Електронна версія Статистичного щорічника України за 2009 рік.
2. Інвестиційна привабливість регіонів України //Аналітичні записки 18.05.2006 р. Відділу регіональної політики НІСД /Електронне джерело: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor14/index.htm>.
3. Маркевич К.Л. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України //ДНІ ім. О. Гончара /Електронне джерело: http://www.confcontact.com/2009_03_05/2_markevich.htm.
4. Національні досягнення //Інформаційно-видавничий центр "Діловий партнер"/Електронний ресурс www.bpart.kiev.ua.
5. Носова О. Інвестиційна привабливість регіонів //Видання інституту Кеннана в Україні/ Електронне джерело: <http://www.kennan.kiev.ua/kkr/content/conf06/papers/Nosova.html>.
6. Сайт Головного управління статистики в Кіровоградській області <http://www.kirstat.kr.ua>.

О. Рыдзевская

Влияние финансово-экономического кризиса на инвестиционное развитие Кировоградской области

В статье проведен анализ статистических показателей инвестиционной деятельности Кировоградской области за 2007-2009 гг. в контексте мирового экономического кризиса; очерчен круг проблем, мешающих возрастанию инвестиционной активности региона; описаны региональные преимущества, которые могут стать факторами перспективного экономического развития; выдвинуты основные propositions по поводу улучшения инвестиционной привлекательности Кировоградской области.

O. Rydzevska

The influence of financial and economic crisis to the investment development of Kirovograd area

There is the analysis of statistics of investment activity of the Kirovograd area for 2007-2009 in a context of a world economic crisis is carried out in article; the circle of the problems, disturbing to increase of investment activity of region is outlined; regional advantages which can become factors of perspective economic development are described; the basic propositions concerning improvement of investment appeal of the Kirovograd area are put forward.

Одержано 30.04.10